

Z ZAGADNIENÍ KONTEKSTŮ CZESKO-POLSKÉJ EKOLINGWISTYKI. ANALIZA TEKSTŮ TRANSPARENTŮ STRAJKUJÍCÍCH PRZECIWKO ZMIANOM KLIMATYCZNYM W POLSCE I W CZECHACH¹

MICHAŁ PATYCKI

**FROM THE CONTEXTS OF CZECH-POLISH ECOLINGUISTICS.
AN ANALYSIS OF THE TEXTS OF BANNERS OF STRIKERS AGAINST CLIMATE
CHANGE IN POLAND AND THE CZECH REPUBLIC**

ABSTRACT *The climate crisis is no longer just a question of crisis, but a question of rescue. In 2019, the word of the year in the Oxford Dictionary became the term climate emergency. Ecolinguistic schools are popping up, such as the one founded by Arran Stibbe, who teaches about the necessary shift in language resources. So how do we begin to talk about what lies ahead in relation to the climate crisis? Which ecolinguistic resources to use? Since when can we talk about ecolinguistics? Why is ecolinguistics an important element of discourse, especially in the Czech-Polish linguistic field?*

This article focuses on ecolinguistics in the Czech-Polish environment, on its terminological definition, as well as on the genesis of the discipline in Polish and Czech linguistics and Czech linguistics. The research material consists of the texts of banners striking against the climate crisis in Poland and the Czech Republic. The result of this work is an analysis of environmental discourse and its comparison in both countries.

KEY WORDS *Ecolinguistics, climate crisis, nature, ecological discourse, Slavic philology*

CONTACT *Filozofická fakulta Univerzita Palackého v Olomouci;
michal.patycki01@upol.cz*

---

1 Příspěvek vznikl za podpory MŠMT ČR udělené UP v Olomouci (grant IGA_FF_2022_004 Text a intertextualita ve slovanských literaturách a kultuře IV.).

1 / CEL PRACY

Celem niniejszego artykułu naukowego jest przybliżenie młodej gałęzi językoznawstwa ekolingwistyki, wskazanie jej źródeł, przyczyn powstania, etapów rozwoju oraz miejsca ekolingwistyki w językoznawstwie polskim i czeskim. Ekolingwistyka rozwija się globalnie w krajach zachodnich, gdzie dochodzi do zmian nie tylko w zakresie myślenia o przyrodzie i kryzysie klimatycznym, ale również tych językowych. W polskim językoznawstwie zakres badań w obrębie ekolingwistyki w ciągu kilku lat stopniowo się zwiększa, natomiast w czeskim dyskursie ekologicznym sytuacja pozostaje niezmienna, zaś ilość dostępnych materiałów naukowych na temat ekolingwistyki jest znikoma. Celem pracy jest również przybliżenie tematów, którymi zajmuje się obszar badań ekolingwistycznych.

Wykorzystany w niniejszej pracy materiał badawczy stanowią hasła strajkujących przeciwko kryzysowi klimatycznemu w Polsce i Czechach. Ich głównym źródłem stały się zdjęcia portretowe z transparentami umieszczone na platformie polskiej grupy fotografów – *Archiwum Protestów Publicznych* oraz fotografie autorstwa Petra Zewlakka Vrabca powstałe w Czechach w latach 2018–2022. Wybranych zostało kilkadziesiąt haseł w języku polskim, czeskim oraz angielskim, do analizy których niezbędne jest opisanie okoliczności ich powstania. Metodę analizy materiału badawczego stanowi krytyczna analiza dyskursu.

Wynik tej pracy to analiza konkretnego dyskursu ekologicznego, określenie stanu badań w językoznawstwie czeskim i polskim oraz sposobów wykorzystanych do przykładowej analizy dyskursu o charakterze ekologicznym i porównanie go w obu krajach.

2 / STAN BADAŃ

Z tekstu Marii Krčmowej wynika, że już na początku XIX wieku język można było porównać do żywego organizmu, posiadającego etapy życia: jego narodziny, starzenie się i umieranie.² Powstanie ekologii na świecie datuje się na lata sześćdziesiąte, natomiast w *Slovníku spisovné češtiny* termin ten nie występuje nawet w połowie lat siedemdziesiątych.³ XXI wiek przynosi ogromne zmiany w zakresie językoznawstwa. W 2003 roku *Uniwersalny Słownik Języka Polskiego* (red. prof. S. Dubisz) rozszerza terminologię związaną z ekologią, rozwijając ją o takie terminy jak: *ekologia człowieka*, *ekologia krajobrazu*, *ekologizm*,⁴ co wpływa na poszerzenie świadomości użytkowników języka o nowe, ważne terminy.

Narodziny ekolingwistyki jako dyscypliny naukowej można datować na początek lat 70. Po raz pierwszy termin ten zostaje użyty przez Einara Haugena w odniesieniu do figuratywnych sposobów funkcjonowania biosystemu i języka. Cykl życia przyrody można zatem porównać do systemu i języka. Na początku XXI wieku Michael Halliday zmienia koncepcję prekursora ekolingwistyki E. Haugena i zaczyna porównywać sposoby ekspresji językowej do środowiska,

2 Krčmová M., 1994, *Integrace v jazycích – jazyky v integraci*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, ISBN 978-80-7422-001-2, s. 41.

3 Czechosłowacka Akademia Nauk termin ten w *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* z roku 1976 nie opisuje.

4 Dubisz S., 2023, *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red., t. 1–4, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

konsumpcjonizmu, a także do konstrukcji społecznych.⁵ W nazewnictwie czeskim określenie *ekolingvistika*, wcześniej *lingwoekologie*, używane jest od początku XXI wieku i wpływa na jego ukształtowanie jako dyscypliny językoznawczej, badającej egzystencję, powstawanie oraz trwanie języków jako całości w odniesieniu do zewnętrznych warunków istnienia języka społeczności, grupy etnicznej, rzadziej narodu ludzkiego.

Od lat 70. XX wieku w ramach socjolingwistyki wyłoniła się nowa gałąź językoznawstwa, która porównuje system językowy do biosystemu, bada środowisko jego występowania, a także jego wykorzystanie przez samych użytkowników. Stosowanie środków ekolingwistycznych było widoczne przy powstawaniu nowych języków na bazie innych (wpływ łaciny na nowe języki narodowe w średniowieczu) lub we wpływie języków imperialistycznych na języki mniejsze lub zagrożone. Tendencje ekolingwistyczne można również zaobserwować w puryzmie językowym, na przykład w rozróżnieniu języków katalońskiego i hiszpańskiego lub podczas wyodrębniania języków podczas rozpadu Jugosławii.⁶

Lingwoekologia wykorzystuje: językoznawstwo opisowe i historyczne, elementy socjolingwistyczne, glottopolitykę, dialektologię, demografię językową i etnolingwistykę, natomiast ekolingwistyka wykorzystuje podejścia ekologiczne: język stanowi system, który można porównać do podobnego obiegu, w którym funkcjonujemy – ekosystemu, jego funkcjonowania i różnorodności. Znaczenie każdego elementu systemu językowego wpływa nie tylko na postrzeganie samego dyskursu, ale także na wspólną konstrukcję świata i działania jego użytkowników. Pierwsze użycie terminu *ekologia języka* zostało opublikowane w *The Ecology of Language* z 1972 roku, a za jej autora uważa się wspomnianego wcześniej Einara Haugena.⁷ W polskim językoznawstwie związki między ekologią a językiem badał Leon Zawadowski w latach 60. XX wieku. Dotyczyły one przede wszystkim relacji danego języka w stosunku do innych języków i ich użytkowników. Za ważny element rozwoju ekolingwistyki uważa się opublikowaną w 1990 roku pracę Michaela Hallidaya, w której dowodził, że językoznawstwo powinno odnosić się do współczesnych problemów człowieka, w tym jego interakcji z planetą i środowiskiem.⁸

„Pierwszym celem jest opracowanie teorii lingwistycznych, które postrzegają człowieka nie tylko jako część społeczeństwa, ale także jako część większych ekosystemów, od których zależy życie. Drugim celem jest przybliżenie sposobu, w jaki lingwistyka może być wykorzystywana do rozwiązywania kluczowych problemów środowiskowych, od zmian klimatycznych i utraty różnorodności biologicznej po sprawiedliwość ekologiczną”, opisuje Międzynarodowe Stowarzyszenie Ekolingwistyki.⁹

Peter Mühlhäusler, niemiecko-australijski językoznawca, wyróżnia trzy podstawowe dyskursy w oparciu o postrzeganie świata: naukowe, ekonomiczne i moralne. Dyskurs naukowy skupia się przede wszystkim na sferze wydobywania i eksploatacji zasobów, dyskurs ekonomicz-

5 Fill A. – Penz H. (ed.), 2018, *The Routledge handbook of ecolinguistics*, New York. Routledge handbooks in linguistics. ISBN 978-1-138-92008-8, s. 16.

6 Karlík P. – Nekula M. – Pleskalová J. (ed.), 2002, *Encyklopedický slovník češtiny*, Praha. ISBN 807106484X, s. 252.

7 Wąsik Z., 1993, O pojęciu ekologii języka – tytułem wstępu, „*Acta Universitatis Wratislaviensis Studia Linguistica*”, t. 16, s. 13–23.

8 Halliday M., 1990, New Ways of Meaning. The Challenge to Applied Linguistics, „*Journal of Applied Linguistics*”, nr 6, s. 7–37.

9 <https://www.ecolinguistics-association.org>

ny zmierza do analizy rozwoju związanego z konsumpcją, natomiast dyskurs moralny zgłębia ekologię, ekofeminizm, a także dyskursy religijne.¹⁰ O ile zasięg dyskursu ekologicznego wyznacza inne typy dyskursów, o tyle jego skalę dzielimy na dyskurs globalny i lokalny.¹¹

Polska badaczka Magdalena Steciąg w swojej publikacji *Dyskurs ekologiczny w debacie publicznej* dzieli dyskurs ekologiczny na trzy gałęzie:

- / Zielona mowa: język ekologów, ekologiczny dyskurs idealny, język naukowy, zawierający odpowiednie terminy;
- / Eko-mowa: ekologiczny dyskurs medialny, język mediów dostosowany do ogółu społeczeństwa;
- / Mowa potoczna: mowa niezekologizowana o niskim celu edukacyjnym w dyskursie ekologicznym, wysoki czynnik antropocentryczny.¹²

Badaczka w swojej pracy wykorzystuje model koła (znany już z badań nad dyskursem T. van Dijka) do opisu schematu, w którym każdy z wymienionych typów dyskursu ekologicznego wpływa na pozostałe. Semantycznie i stylistycznie koncepcje naukowe z żargonu ekologów rozprzestrzeniają się na dyskurs medialny, a kształt ekologicznego dyskursu mowy potocznej wpływa także na eko-mowę.

3 / METODOLOGIA

Podstawą komunikacji i relacji międzyludzkich jest przede wszystkim interakcja, której problemy przejawiają się w ciągu życia jednostki w określonym czasie. Nierozłączność danej epoki i jej problemów jest przedmiotem zainteresowań wielu badaczy języka, którym bliskie jest powiązanie języka i natury. Wytwarzają oni nowe postrzeganie języka, jego wpływu na oba czynniki (interakcję i czas) oraz zmieniający się świat. Język stał się nie tylko motorem rzeczywistości społecznej, wskazuje także na konsekwencje samego jego użycia w odpowiedniej sytuacji komunikacyjnej. W ślad za współczesnym postrzeganiem funkcji języka jako narzędzia zmiany świadomości ekologicznej, powstają kolejne gałęzie językoznawstwa, służące nie tylko do opisu nowych zjawisk językowych, a także do wyrażania kontekstu współczesnego świata, myśli człowieka i nowego postrzegania współczesnych dyskursów.

Istnieje wiele definicji dyskursu. Niektórzy autorzy biorą na celownik jego pochodzenie, sposób powstawania i wpływ na społeczeństwo lub jego strukturę. Dyskurs najtrafniej opisuje metafora – jest to konfiguracja idei, występujące jako nici, z których dziergane są ideologie.¹³

Z definicji więc wypływa nie tylko forma użycia języka, lecz również powstanie istotnego zjawiska komunikacyjnego, tworzącego wspólną rzeczywistość.

10 Mühlhäusler P., 2023, *Language of Environment*, Battlebridge, s. 106.

11 Bang J. – Door J., The Dialectics of Ecological Experience. An Essay in Eco-Linguistics with a Deixis Analysis on a Newspaper Text commenting the Rio'92-Summit on the Human Environment, *Language and Ecology...*, s. 91–105.

12 Steciąg M., 2012, *Dyskurs ekologiczny w debacie publicznej*, Zielona Góra, 2012. ISBN 978-83-7481-461-4.

13 Shore C. – Wright S., 2005, *Policy. A new field of anthropology. Anthropology of Policy. Critical perspectives on governance and power*, ed. C. Shore, S. Wright, London, New York, s. 18.

Badania nad dyskursem często definiowane są jako trójkąt zależności dyskurs–poznanie–społeczeństwo ukazujący interdyscyplinarność krytycznej analizy dyskursu.¹⁴ Ta swoją uwagę skupia przede wszystkim na zjawiskach społecznych ujawniających się za pomocą języka. Taka analiza wymaga od badacza przede wszystkim znajomości nie tylko samego języka, ale również kontekstów kulturowych i wielodzielnicowego spojrzenia na tematykę pracy.

Przedmiotem analizy dyskursu są teksty, lecz w rozumieniu odbiegającym od przyjętego w językoznawstwie. W tradycyjnych ujęciach lingwistycznych:

„Tekst może być zdefiniowany jako przekaz pisany lub oralny tworzący skończony lub nieskończony ciąg zdań lub jedno zdanie (bądź wyrażenie w funkcji zdania), związany z określonym gatunkiem, funkcją i strukturą semantyczną, ponadzdaniową. Jest to ciąg linearny, który również ma strukturę paradygmatyczną, pionową w zakresie organizacji semantycznej tekstu.”¹⁵

Natomiast istotnymi czynnikami analizy dyskursu są: nadawca komunikatu, sposób przedstawienia komunikatu, jego przyczyna i cel. Teun van Dijk opisuje, że głównym zadaniem krytycznej analizy dyskursu jest połączenie trzech segmentów procesu komunikacji (użycie języka, przekazywanie idei, interakcja społeczna).¹⁶ Ani analiza dyskursu, ani krytyczna analiza dyskursu nie posiadają określonego sposobu prowadzenia badań. Uzależnia się go od tematu, doświadczenia badacza i jego wiedzy – nie tylko z zakresu lingwistyki, ale również znajomości kontekstów kulturowych.

4 / ANALIZA TEKSTÓW Z TRANSPARENTÓW STRAJKUJĄCYCH PRZECIWKO ZMIANOM KLIMATYCZNYM W POLSCE I W CZECHACH

Wybór materiału badawczego wynika przede wszystkim z socjolingwistycznego potencjału, który za sobą niesie. Niesymetryczna obecność ekolingwistyki na polskim i czeskim polu oraz własne zainteresowanie kulturą strajków, a także olbrzymia ilość konkretnego materiału, mogącego stać się elementem badań językoznawczych, wpłynęła na decyzję o wyborze tekstów strajkujących w Polsce i w Czechach w latach 2018–2022. Co ciekawe, w większości przypadków podczas strajków w większych miastach w Polsce i w Czechach banery i hasła powstają w języku obcym – angielskim. Powodem tego zjawiska jest zwiększony zasięg języków globalnych w szerokiej grupie adresatów w porównaniu z liczebnością użytkowników języków słowiańskich. Może to jednak czynić je niezrozumiałymi dla niezaangażowanego czeskiego i polskiego odbiorcy, pomimo ewidentnego wpływu języka angielskiego na języki słowiańskie.

Wysoką częstotliwością użycia charakteryzują się następujące leksemy: *planet*, *nature* czy stopniowane przymiotniki *hot*, *warm*. Równie często w obu językach występuje pierwsza osoba liczby mnogiej następujących komunikatów: *our planet is getting hotter...*, *my hot ass...*, *chcemy wiedzieć co nas czeka*, *můžeme se oteplovat jinak než globálně*, *ničíme klima ve dne v noci*, *jednejme okamžitě*,

14 Dijk van T. A., 2001, *Badania nad dyskursem*, *Dyskurs jako struktura i proces*, red. T. A. van Dijk. Warszawa.

15 Wilkoń A., 2002, *Spójność i struktura tekstu. Wstęp do lingwistyki tekstu*, Kraków, s. 9.

16 Teun A. van DIJK, 2001, *Badania nad dyskursem*. *Dyskurs jako struktura i proces*, przekł. G. Grochowski, Varšava, s. 9–11.

które często opisują aktualną sytuację kryzysu klimatycznego lub pełnią funkcję apelatywną. Podkreśla to poczucie wspólnoty protestujących w przeżywanym kryzysie. Ich użycie wskazuje na połączenie planety z człowiekiem jako nierozdzielnej części egzystencji. Jest również próbą dotarcia do społeczeństwa za pomocą podkreślenia współuczestnictwa w kryzysie klimatycznym, wzięcia odpowiedzialności za czyny popełniane przez ludzi.

Polski kontekst	Czeski kontekst
TOMORROW IS TOO LATE	MY HOT ASS IS COOLER THAN... (Ilustracja planety Ziemi)
THERE IS NO PLANET B	NO FUTURE WITHOUT NATURE
MAN I LOVE FROGS ECO NOT EGO	SUMMER IS COMING
OUR PLANET IS GETTING HOTTER THAN YOUR MUM	

Tab. 1: Wybrane teksty hasel strakujących w Polsce i w Czechach 2019–2022.

Protestujący często wybierają język angielski ze względu na ich wiek oraz znajomość kontekstów kulturowych wypływających z mediów społecznościowych i obecnych trendów, chociażby z popularnych w Internecie memów.

Hasła *Our Planet Is Getting Hotter Than Your Mum*, *My Hot Ass Is Cooler Than (ilustracja planety Ziemi)* pochodzą z protestów przeciwko efektowi cieplarnianemu, w którym określenie *hot* oznacza również atrakcyjność seksualną i za pomocą ironii komentuje zjawisko podwyższenia temperatury planety przez obecne w jej atmosferze gazy cieplarniane. Leksyka wybierana przez strajkujących dotyczy sedna zjawiska, które protestujący starają się nagłośnić i przeciwko któremu protestują. Zarówno określenie „efekt cieplarniany” w języku polskim, jak i „globální oteplování” w języku czeskim samo w sobie nie kojarzy się odbiorcy z czymś jednoznacznie negatywnym. Ciepło samo w sobie jest przyjemne, nie daje impulsu do nagłego reagowania na rzeczywistość, dlatego też samo wykorzystanie wyżej wypisanych określeń *hot*, *warm* jest zmianą ich kontekstu, a dodanie do nich elementów ironii może wywołać impuls do zmiany myślenia jednostki o kryzysie klimatycznym.

W zwrotach często pojawia się również ironizacja mitologiczna, czy też kulturowa – BLANICKÝ RYTÍŘI TĚ PŘED KLIMATICKOU ZMĚNOU NEZACHRÁNĚJ z roku 2019 czy konteksty cielesne (MY HOT ASS IS COOLER THAN..., OUR PLANET IS GETTING HOTTER THAN YOUR MUM, Man I Love Frogs. ECO NOT EGO) w protestach z 2022 roku dotyczących efektu cieplarnianego.

Elementy neosemantyzacji występują także w nawiązaniach kulturowych z protestów Młodzieżowego Strajku Klimatycznego z roku 2020: *Ziemia Ojczyzno Moja* bezpośrednio nawiązuje do jednego z najsłynniejszych polskich wierszy – Inwokacji Adama Mickiewicza z *Pana Tadeusza*, w którym Litwę zastępuję *Ziemia*. Kolejny kontekst kulturowy w przypadku hasła *Świętej Pamięci Natura* z protestu przeciwko zmianom granic Świętokrzyskiego Parku Narodowego jest potwierdzeniem wyszukiwania odpowiednich środków wyrazowych dotyczących stanu kryzysu ekologicznego w Polsce. Do jego określenia połączono kontekst religijny z kontekstem kulturowym. Wyrażenie „Świętej Pamięci” dotyczy osób zmarłych wyznania chrześcijańskiego, do którego dodano leksem *natura*, aby podkreślić stan przyrody i środowiska naturalnego w Polsce.

Podobną funkcję pełni slogan *Żyć albo nie żyć, oto jest pytanie*. Zdanie ze sztuki Williama Szekspira zostało przekształcone w hasło poprzez zamianę czasownika „być” na „żyć”. Zmiany zakorzenionych już zwrotów i wyrażen świadczą o kreatywności strajkujących i szukaniu nowych form wyrazu i emocji, które towarzyszą kulturze strajków. Powtórzenie czasownika „żyć” zwiększa rytm wypowiedzi, nadając nowy bieg filozoficznemu hasłu „Być albo nie być, oto jest pytanie”. Hasło tego typu poprzez zwiększoną funkcję ekspresywną jest łatwiejsze do zapamiętania oraz oddziałuje bezpośrednio na odbiorcę. Znajomość tego hasła ma również wpływ na to, że zostanie ono zapamiętane poprzez wykorzystanie melodyjnej figury retorycznej, jaką jest powtórzenie.

Zbliżonym przykładem jest zwrot: *Ratuj się, kto morze*, w którym użyto polskiego homofonu *morze (morze), może (może, może)*. Celem tych zmian jest przede wszystkim znalezienie nowego sposobu na wywołanie refleksji nad obecną sytuacją kryzysu klimatycznego. W tekstach z transparentów coraz częściej pojawiają się wulgaryzmy, zwłaszcza w języku polskim: *Kryzys klimatyczny, mamy przejebane* – ich celem jest intensyfikacja i bezpośrednie przekazanie komunikatu frustracji wobec bierności władz, zwłaszcza przy blokadzie aktywistów z Extinction Rebellion trzech punktów w Warszawie w kwietniu 2021.

Polski kontekst	Czeski kontekst
ŚWIĘTEJ PAMIĘCI NATURA	MŮŽEME SE OTEPLOVAT JINAK NEŽ GLOBÁLNĚ
ŻYĆ ALBO NIE ŻYC OTO JEST PYTANIE	AŽ BUDU VELKÁ CHCI ŽÍT
MAN I LOVE FROGS ECO NOT EGO	PLANETA JE VÍC NEŽ PRACHY
OUR PLANET IS GETTING HOTTER THAN YOUR MUM	NO FUTURE WITHOUT NATURE
CHCEMY WIEDZIEĆ CO NAS CZEKA	ZASTAVME EKOCIDU
BOJĘ SIĘ, ŻE KIEDYŚ ZASTRZEŁĘ SĄSIADA BY ZDOBYĆ WODĘ DLA MŁODSZEGO BRATA	BLANICKÝ RYTÍŘI TĚ PŘED KLIMATICKOU ZMĚNOU NEZACHRÁNĚJ
FAST FASHION ZABIJA	MLUVME O KLIMATU
KRYZYS KLIMATYCZNY MAMY PRZEJEBANE	JEDNEJME OKAMŽITĚ
TRZEBA DZIAŁAĆ TERAZ	NIČÍME KLIMA VE DNE V NOCI
RYBY MÓWIĄ NIE	KAPITALISMUS JE EKOCIDA
ZIEMIO OJCZYZNO MOJA	NEMÁM CHUŤ DÁL DÝCHAT RTUŤ
RATUJ SIĘ KTO MORZE	SUMMER IS COMING
	TO ŽE JSEM TEPLÁ JE OK, ALE TO, ŽE MOJE PLANETA JE TAKY, NENÍ
	DYCKY KLIMA
	SI DÁM RADŠÍ BRKO NEŽ BRČKO

Tab. 2: Wybrane teksty haseł strajkujących w Polsce i w Czechach 2019–2022

Eskpresyjne zabarwienie języka wynika z użycia nieliterackich form, takich jak na przykład: *dycky, nezachráněj* lub swoistych gier słownych skonstruowanych na rymach, bądź absurdzie: *NEMÁM CHUŤ DÁL DÝCHAT RTUŤ, TO ŽE JSEM TEPLÁ JE OK, ALE TO, ŽE MOJE PLANETA JE TAKY, NENÍ* lub *SI DÁM RADŠI BRKO NEŽ BRČKO*. Innym zjawiskiem jest pojawienie się neologizmów z dziedziny ekologii, opisującej naruszenia środowiska: *zastavme ekocidu, kapitalismus je ekocida*. Jednocześnie pojawiają się personifikacje: *RYBY MÓWIĄ NIE*, gdzie natura uzyskuje pierwszeństwo w zdaniu i jest zdolna do własnych działań (baner ekofeministycznego kolektywu Siostry Rzeki, w którym kobiety żądają niezmienności i naturalności polskich rzek oraz ekosystemów). *RYBY MÓWIĄ NIE* jest jednym z przykładów, w którym pierwszeństwo w zdaniu oraz w hierarchii mówionego słowa otrzymuje świat fauny. *Ryby mówią nie* nawiązuje do znanego w języku polskim zwrotu frazeologicznego *Dzieci i ryby głosu nie mają*. Bazujące na paradoksie hasło daje głos rybom, tradycyjnie uznawanym za bierne i nieme.

Ważnym jest aspekt ekofeministyczny, który dotyczy nierówności w społeczeństwie (relacja mniejszości w stosunku do większości) osób LGBTQIA+. W przykładzie *TO ŽE JSEM TEPLÁ JE OK, ALE TO, ŽE MOJE PLANETA JE TAKY, NENÍ* dochodzi do porównania swojej orientacji seksualnej (w języku czeskim zwrot „být teplý” opisuje w większości przypadków negatywnie nacechowaną osobę homoseksualną) ze zmianami klimatycznymi dotyczącymi efektu cieplarnianego. „Ciepło”, „bycie ciepłym” staje się w tym przykładzie symbolem ironizacji, ale również wskazuje na kluczową płaszczyznę ważnego i nieustannie rozwijającego się ekofeminizmu.

Ostatni typ tekstów wykorzystuje leksykę związaną z życzeniami dotyczącymi przyszłości – *AŽ BUDU VELKÁ CHCI ŽÍT, CHCEMY WIEDZIEĆ, CO NAS CZEKA*, w której wyraża się lęk i obawy dotyczące przyszłości (najczęściej w pierwszej osobie liczby pojedynczej lub pierwszej osobie liczby mnogiej).

5 / ZAKOŃCZENIE

Grupa wiekowa uczestników strajków proekologicznych w Polsce i Czechach to w większości ludzie młodzi, a lokalizacja strajków to duże metropolitalne miasta, dlatego często występują tam formacje języka nieliterackiego. Celem banerów jest zwrócenie uwagi na kwestie ekologiczne, wyrażenie własnych emocji i opinii z nimi związanych, poruszenie społeczeństwa. Pod względem konstrukcji dominują zdania z czasownikiem na początku komunikatu, często jest to pierwsza osoba liczby pojedynczej lub mnogiej albo czasownik w formie imperatywu. Służy to podkreśleniu indywidualizmu i wspólnotowości. Stosunkowo mało obecna jest leksyka z ekologicznego dyskursu medialnego, występuje niewiele terminologii naukowej. W języku polskim środki językowe są wyraziste i znacznie bardziej kontrowersyjne niż te w języku czeskim.

Warto zwrócić uwagę, że słownictwo, obejmujące leksykę z zakresu pojęć ekologicznych znanych społeczeństwu, na przykład: *globalne ocieplenie, kryzys klimatyczny czy ratunek ekologiczny*, którego można by się spodziewać na strajkach klimatycznych, nie jest wśród nich aż tak popularne. Podane wyżej wyrażenia ustępują miejsca nowym środkom językowym.

Język protestów dostosowuje się do zmian w zakresie kryzysu klimatycznego a także zmian społecznych. Obecnie sposób wypowiedzi zmierza w stronę absurdu, staje się bardziej wulgarny, czerpie z internetowych memów, jest coraz bardziej precyzyjny, dosadny, przedstawia rzeczywistość taką, jaka jest. Jednocześnie jest hermetyczny, czy wręcz niezrozumiały dla starszego pokolenia.

Temat ten nadaje się do szeroko zakrojonej analizy z dziedziny socjologii, antropologii i analizy dyskursu. Główną zbieżnością między językiem protestujących w Polsce i w Czechach jest intensywność komunikatów, tworzonych przez imperatywy, personifikacje, przekształcanie frazeologizmów, wykorzystywanie nawiązań kulturowych, użycie wulgaryzmów, języka angielskiego czy niegramatycznych formacji językowych. Ważne jest, aby spojrzeć na ten temat z perspektywy innych mediów, sieci społecznościowych, a także rozwoju samego języka w ramach ekolingwistyki. Narastające problemy ekologiczne i ich większa powszechność powodują taką samą reakcję językową: język staje się bardziej kontrowersyjny, bardziej precyzyjny, a jednocześnie zaczyna używać więcej form metaforycznych przypisanym konkretnym czasom, w których żyjemy.

FROM THE CONTEXTS OF CZECH-POLISH ECOLINGUISTICS. AN ANALYSIS OF THE TEXTS OF BANNERS OF STRIKERS AGAINST CLIMATE CHANGE IN POLAND AND THE CZECH REPUBLIC

SUMMARY The language of protest is adapting to changes in the climate crisis as well as social change. Nowadays, the mode of expression is moving towards the absurd, becoming more vulgar, drawing on internet memes, becoming more precise, more blunt, presenting reality as it is. At the same time, it is hermetic or even incomprehensible to the older generation.

The main convergence between the language of protesters in Poland and the Czech Republic is the intensity of the messages, created by imperatives, personifications, transformation of phraseologisms, use of cultural references, use of vulgarisms, English or ungrammatical language formations. It is important to look at this subject from the perspective of other media, social networks, as well as the development of language itself within the framework of ecolinguistics. Increasing environmental problems and their greater pervasiveness are causing the same linguistic reaction: language is becoming more controversial, more precise, while at the same time beginning to use more metaphorical forms attributed to the specific times we live in.

LITERATURA

- / Abuzyarova D. L. – Takhtarova S. S. – Ionova S. V., 2018, Ecolinguistics and prospects of anthropocentric research in linguistics, *Revista Publicando* [online]. 2018, 5(16), s. 178–185, <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsair&AN=edsair.issn13909304..a71f06eef4db74291047cda262b2f884&authtype=shib&lang=cs&site=eds-live&scope=site&authtype=shib&custid=s7108593> [cit.: 06.12.2021]
- / Balowska G., 2010, Spisovná latina Ondry Lysohorského, *Integrace v jazycích. Jazyky v integraci*, Krčmová Marie, Praha, s. 307–318.
- / Bang J. – Door J., The Dialectics of Ecological Experience. An Essay in Eco-Linguistics with a Deixis Analysis on a Newspaper Text commenting the Rio'92-Summit on the Human Environment, *Language and Ecology...*, s. 91–105.

- / Dijk van Teun, 2001, *Badania nad dyskursem. Dyskurs jako struktura i proces*, przekł. G. Grochowski, Varšava, s. 9–11.
- / Dubisz S., 2003, *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S., t. 1–4, Warszawa.
- / Fairclough N., 2003, *Analysing discourse: textual analysis for social research*, London, vi, 270 s.
- / Fiedorczyk, J., 2015, *Cyborg w ogrodzie: Wprowadzenie do ekokrytyki*. I., Gdańsk.
- / Fill A. – Penz H. ed., 2018, *The Routledge handbook of ecolinguistics*, New York.
- / Havránek B. red., 1999, *Slovník spisovného jazyka českého*, Praha, s. 448.
- / Knapik M. – Łobos A. – Nowakowska-Kempna I. ed., 2011, *W harmonii z naturą: elementy ekologii w pedagogice i sztuce*, Kraków.
- / Kraus J. – Dvořáček P. ed., 2005, *Nový akademický slovník cizích slov: [studentské vydání]*. Praha, 879 s.
- / Lubaś W. – Ohnheiser I. – Topolińska Z., 2023, *Języki słowiańskie w perspektywie ekolingwistycznej*, Opole.
- / Ludwig R. – Mühlhäusler P. – Pagel S. ed., 2019, *Linguistic ecology and language contact*. Cambridge.
- / Zhou N., 2019, *Oxford Dictionaries declares 'climate emergency' the word of 2019*, <https://www.theguardian.com/environment/2019/nov/21/oxford-dictionaries-declares-climate-emergency-the-word-of-2019>.
- / Mühlhäusler P., 2003, *Language of Environment*, Battlebridge, 106 s.
- / Plumwood V., 1993, *Feminism and the Mastery of Nature*, London.
- / Sachs C. E. ed., 1997, *Women working in the environment*, Washington, xii, 317 s.
- / Schneiderová S., 2015, *Analýza diskurzu a mediální text*, Praha, 164 s.
- / Steciąg M., 2012, *Dyskurs ekologiczny w debacie publicznej*, Zielona Góra.
- / Stibbe A., 2015, *I language, ecology and the stories we live by VIII*, London.
- / Šatava L., 2009, *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha, 215 s. Studijní texty, sv. 43.
- / van Leeuwen T., 2008, *Discourse and practice: new tools for critical discourse analysis*, Oxford, ix, 172 s.
- / Wąsik Z. ed., 1993, *Z zagadnień ekologii języka*, Wrocław.
- / Zima P., 2002, *Ekolingvistika, Vesmír*, 81(1), 45–47.